

1.

A látóhatár peremén már tisztul, de nem szabadulhatok a közelemben lévő látványtól; az útfélen fázósan gubbasztó varjúk az elhagyott mezőkön, elhízott sirályok a sötétvízű tavakon. Mint a könyvek lapjairól kibomló táj, olyan a vidék. Kafka-mondatok íze a számban. Az élet az egyik oldalon olvasmányélményeket hív elő, a másikon a fennmaradó energiáját a valóság átalakítására fordítja. Megkopott színek, zavarba ejtően meztelen határ a busz ablaküvegén túl; néha árnyék suhan el a kitarakt, fekete földeken.

Mohai V. Lajos 87

FEKETE, FEHÉR

Távozó felhődarabok a pléhlavór-formájú Égen.

Kicsivel később, színdarabba-illően, mintha dézsából öntenék, zuhogni kezd a hosszúszállú, szálkás eső. „Változó partok zajgó ezüstje”, hallom Kosztolányi szavait a fülemben, ahogy *A tengerparti temetőt* átköltötte magyarra. Sokszor olvastuk föl egymásnak Paul Valéry versét Rugási Gyulával a Ménési úton, egy másik végtelenbe menekülve rossz hangulataink elől, amikor sokáig fönt maradtunk, hogy lássuk a sötétség alatt a hajnali Ég első színeit a halk város fölött. Az emlékek közt imbolyogva hirtelen eszembe jut Lakner Zoli szemérmes üzenete: „Akinek ennyi dalmatája vár megírásra az, nem lehet öreg és görnyedt, legalábbis nem engedheti meg magának. Ezt vedd biztatásnak! Csak nem vagy szomorú valamiért?” Vajon miért tudom visszaidézni ezeket a mondatokat, miért vagyok olyan biztos benne, hogy nem zavarom össze a szavak sorrendjét, amikor az emlékezetem lépten-nyomon megcsal, és foltot hagy maga után a becsületemen? Még csak arra sincs szükség, hogy kinyissam a laptopomat, és utánanézzek az e-mailek közt.

Az agyongyötört táj szomorúsága miatt, amely fogva tartotta a tekintetemet. A megzavart vidéki táj miatt, amelyben annyi fojtottság volt jelen, mint bennem, mint korábbi és leendő életemben ezen a Földön. Vajon kijavítom-e dalmata déjét nagybetűre, ha bemásolom ezt a néhány sort majd valamelyik siratóénekebe, amely az elmúlás melankóliájával együtt lakozik bennem, és a szívemen dörömböl?

Megértettem, hogy a Dalmata halála nekem szól.

2.

Léteemen máig átszívárog a fájdalom miatta.

88 Dalmata Kutyaánk negyven napos nehéz agónia után, majdnem tizenhat éves korában halt meg, 2002. augusztus 9-én, péntek délelőtt kilenc óra harmincnégy perckor. Hosszú élete kivételesnek számít a környezet, és a világ változásaira túlságosan is érzékenyen reagáló fajtánál. Hogy a Mi Kutyaánk halálának ideje rövidesen elérkezik, azt a nyár elejétől sejtettük; a tőlünk telhető legteljesebb gondoskodás, a gyógyszerek előírás szerinti adagolása, és a fájdalom csökkentésére tett összes erőfeszítés sem változtathatott azon, hogy az elfáradt szervezet az öregséggel szemben alulmarad. "Már csak a szeretetük tartja itt", mondták együttérzően, kerülve a tekintetünket az ismerősök, a ház- és utcabeli szomszédok, a közeli és távoli barátok, akik mind valamilyen formában tanúi voltak a Kutyaával való közös életnek; hangjukból kicsendült az eljövendő veszteség elviselése miatti aggodalom miattunk, amitől elszorult a szívünk, mert félelmetes lehetőséget tartogatott a számunkra a jövőből.

Szorongva, erős érzelmi ingadozásokkal vágtunk neki a pismányi nyárnak. Minden apró mozzanatra gyanakodtunk, mely eltávolított korábbi megszokott világunktól.

Májusban kicsivel korábban, mint máskor, kiköltöztünk a hegyre. Tehetetlenül láttuk, hogy a harsány tavaszi környezetben hogyan válik mind szembeötlőbbé a téli hónapok alatt lezajlott változás a Kutya fizikai állapotában.

Az első napokban, szorongásainkat is oldandó, elmerültünk az időszaki teendőinkben, mint akik úgysem tehetnek mást, mert a hétköznapi munkák elől nem lehet kitérni: a zöld fulladással küszködő, elhagyott, az évszakok változásaitól elvadult kert növényzetével kellett foglalkoznunk. Legszívesebben azonban csak a Kutyaával törődtünk volna, de gondolataink amúgy is végig körülötte forogtak, hiába tereltük kerti teendőinkkel másfelé a figyelmünket. Azt is nehezet tudtuk volna megállni, hogy ne simogassuk meg, és mindenféle mondvacsinált indokot ki ne találjunk hozzá, hogy ezt megtehessük. A Kutya különlegesen hevesen reagált erre, érzékenységének minden varázsával szinte ő nyugtatgatott bennünket. Az érintkezésnek ez a formája különleges jelentőségűvé nőtt a számunkra. Ezen a pattanásig feszült hangulaton keresztül láttunk magunk körül mindent: a tavalyról ottmaradt avart, amelyet az eső és hó belerohasztott a mohás és füves talajba, a kerítésmenti sövény letöredezett darabjait, amelyek gyöngének bizonyultak a zord téli szelekkel szemben. A kiszáradt gallyakat aztán, elégetésre várva, a kert egyik sarkába

hordtam össze; másnap, tűzgyújtás előtt metszőollóval apróra vágtam a hulladék-ágakat, ahogy azt nagyapámtól is láttam, majd a kicsinyke lángocskák és szikrák fényénél némileg érzélgős hangulatokat kergetve magamban, a füst keserű illatánál elégettem.

89

Ezzel párhuzamosan a téli szagok kiszellőztetésével a házat is megpróbáltuk birtokunkba venni, hogy már az első napok és éjszakák is kellemesen, meghittén teljenek benne, és ne érződjék a falakon a téli elhanyagoltság, amely a fűtetlen házak sajátossága a mi egyre kiszámíthatatlanabb éghajlatunkon.

A tavaszi nagytakatítás művelete jelenti minden évben az első komoly fizikai próbatételt a számunkra, mivel azokat a hasznos eszközöket, amelyeket a pismányi hegyen töltendő életünkhöz nélkülözhetetlenek tartunk, és amelyeket a nedves ősz és a hideg tél viszontagságai elől az előző évad végén a házba menekítettünk, ki kellett kicsomagolunk, és visszahelyezünk a korábbi helyükre. Mert az összecsukható kerti szék a fenyők kupolája alatt nyújtja a legtöbb örömet a négy fal közül kiszabaduló, depressziótól elhasznált léleknek.

Szemünk sarkából minden pillanatban a Kuttyát lestük: vajon hol tart a küzdelme az öregséggel, a visszavonhatatlan idővel? Izgatottságunk átragadt egymásra, képzeletünk más területre tévedt, mint szerettük volna.

Dalmatánk csont és bőr volt.

Amikor a nehéz éjszakai alvás után fölébredt, az ízületi lobok és fájdalmak miatt a meggyöngült hátsó lábak kezdetben alig tették képessé a mozgásra. Látszott, hogy rosszul tűri a fájdalmat, és a bizonytalanság megviselte, de aztán összeszedte magát, járása mintha a régi lett volna, és kis idő elteltével az ezerszer látott jelenet megisméltődött előttünk, ahogy körbe-körbeszimatolt a kertben, mint az a gondos gazda, ki körbesétálja portáját, hogy fölmérje, mi változott utolsó ottléte óta. A Kutya mozgása ezenközben váratlanul és kiszámíthatatlanul megváltozott, fölgyorsult majd szinte a pillanat tört része alatt a megmerevedésig lassult; a gyorsuló periódusokban pedig mintha kényszeressé is vált volna az elviselhetetlen kínok miatt. Majd mintha a fájdalom és a kilátástalan sors elől menekült volna, vacogni kezdett a foga a félelemtől, és mi úgy éreztük, hogy a Kuttyánk valamennyi mozdulata segélykiáltás, egy hosszan halogatott döntés előérzete, amelyet előbb vagy meg kell tennünk. Egyszóval, majdnem a szívünk hasadt meg, de minden nap

közelebbről éreztük, hogy ez a nyár végleg eldönti a sorsát, és vele együtt valahogy majd a miénket is.

90 Éreztük, hogy amire lehanyatlak az augusztusi Nap, és a kert fölött hirtelen sötétedni kezd, az életünkre rátelepedett fájdalom megmásíthatatlanná válik.

Vajon akkor a tekintetemből ki, mire következtetett volna, ha nem lett volna tudomása arról a megváltoztathatatlanak látszó helyzetről, amely legbelső énemben lakozott?

Úgy éreztem, hogy az események baljósra fordítják körülöttem az élet menetét. Önkéntelenül is kiütözhető feszült állapotom szinte minden hétköznapi racionalizmust nélkülözött: ha valaki akkor azt látja rajtam, hogy a létem valami megmagyarázhatatlan szétesettséget takargatom a világ kíváncsi tekintete előtt, közel járt volna a valósághoz.

Negyven nappal és negyven éjszaka július elsejétől augusztus kilencedikéig: ezeknek a nappaloknak és éjszakáknak az igénybevétele semmelyik korábbi erőfeszitésemre nem emlékezett.

A tuják alá temettük el; a sziklás föld csikorgott talpunk alatt a pismányi kertben, ahogy a hantokat szórtuk a hosszan tartó kánikulai napoktól átforrósodott hegyen. Ahogy a sötétbe és a csöndbe borult kertben ültem roskatagon másnap, harmadnap, mintha kívülről láttam volna magam: azt a benyomást nem felejttem el sokáig, amit egy érzéseivel magára maradt ember hagyhat a külső szemlélőben. Az éjszakai kert egyszerre nyugtatott meg és egyszerre korbácsolta föl az idegrendszeremet, a kert jelentette a csillagokkal, a növények illatával, a föld szagával az akkori helyzetben a megmásíthatatlant. „A nélküle-utáni helyzetben”, már a gondolat is lesújtott: az eszeveszett pillanatokban, amikor a fájdalom és a veszteség úgy látszott, hogy véglegesen összetöri az ellenállásomat, egy belső hang kezdett beszélni hozzám: *Kiért teszed? Magadért, az összes halottadért?*

3.

„A Tina elhalálzásában annyit írhatok, hála Isten, szép időt ért meg, jósorsban és szeretetben. Nem felejtjük el!”

Több hónapos kallódás után a szentendrei piacozáshoz használt fonottkosár alján pillantottam meg a reszketeg betűkkel teleírt levelezőlapot. Az élet

részletekben adagolja a drámaiságot, a sebeket újra és újra fölszakítja; ennek a levélnek kézbesítésével is elkésett.

Ha tartósan száraz idő maradt volna, augusztus végi kánikula, akkor a Volánbusz távolsági járatára szálllok naponta, hogy kimenjek a pismányi hegyre. Ha nem esik özönvízszerűen, akkor a Dalmata halála miatti fájdalom nem űzött volna el a kerti házból hanem éjnek idején a fenyők alatt ültem volna, hogy ott emésszem magamat: vajon van-e reménytelenebb a halálnál? De a mértéktelen esők miatt szokatlanul erős árhullám söpört végig Közép-Európa folyóin, és a körülményessé vált közlekedés miatt budai lakásunkban gyászoltam. A levél pedig a pismányi címünkre érkezett; a szomszéd, akit megkértünk, hogy távollétünkben vigye be a postánkat a házba, valahogy megfeledezett szólni nekünk róla.

91

Új Forrás 2011/1 – Mohai V. Lajos: Fekete, fehér

A Kutya halálát követő két-három hétben teljesen kihagyott az időérzékem, recsegett-ropogott alattam a világ, és képtelen voltam a valóság körbetapogatására. A tévé híradásaiból is csak arra emlékszem, hogy Drezda és a cseh főváros Prága, festői szépségű részlete a Károly-híd tövében meghúzóódó óváros, nehéz napokat él át, de Pozsonyt és Budapestet sem kímélte a szörnyű időjárás, mégha errefelé a károk szerényebbnek is mutatkoztak.

A levél öreg és beteg kéz írása volt, mely már nem igen akart engedelmeskedni a kar izmainak, az izületi fájdalmaktól földagadt ujjakkal.

A szótagok hol eltávolodtak egymástól, hol meg egymás háttára kapaszkodtak, betűk és ékezet maradtak le, a sorok pedig furcsa kacskaringókkal hullámoztak föl, és alá.

Időbe telt, amíg annyira lehiggadtam, hogy összeszedjem szétfutó gondolataimat, és képes legyek rászánni magamat arra, hogy kislabizáljam a szöveget.

Tudtam, hogy a levél kitől jött. A távolból is éreztem egybekapcsolódnai fájdalmunkat; éreztem a kihűlni készülő kéz nyomát, amelynek vértelen fészékében, talán még megőrződhettek a Kuttyát simogató utolsó mozdulatok.

Mária néni előbb ismerte a Dalmatát nálam; neki mondtam el, hogy a Kutya halálakor, úgy éreztem, a fenyők túlevelein áttörő napfény mázsás súllyal rárakódik a szívemre. „A halál közös meder”, válaszolta szemét behunyva.

Már ő sem él, sem a keze, mondtam magamnak. Ő is az Ég halottai között van azóta. A végzet elfogadhatatlan, mert nincs magyarázat rá. A halálra nem lehet fölkészülni.

92 4.

Abban a megváltozott életben, amely a Kutyánk halála utáni első hónapokban mások előtt zajlott, maradandó elvonási tünetekkel járt. „Hosszú, nehéz, sötét lőn akkor éjünk...” – ezt az Arany János-verssort morzsolgatom, miközben téplábolok ide-oda, helyiségről helyiségre járok a kiürült házban, föl-le az egyszemélyes lépcsőn, az apró, közlekedőn keresztül az erkélyig, majd onnan folytatom visszaúttal a verandára nyíló hályogos szárnyú üvegajtóig. Kilépek a mozdulatlanságba: előttem a kert elülső része a párás völgy fölött a pismányi hegyoldalban. Jön az ősz, magába oldja vízfestékként lábamnál a tájat. Pára és messzeség. A drótkerítés mögött ázott csomókban fű, fésző virágágyás, a fenyők tűlevélszőnyegébe süppedő betonjárólap – mind emocionális tömörítés ittmaradt életemhez. Innen a kerti kaput nem lehet látni, de tudom, hogy ott áll ahol a betonút szegélye a ragacsos agyaghoz ér, és ránehezedik a nyirkos bokrokra, rózsatövekre. Vajon visszanezette utoljára Dalmatánk az útra, amikor az esti sétánk végétért, és hátat fordított a világnak? A hosszúra nyúlt agónia reménytelenségbe fulladt éjszakáin gázolok újra és újra keresztül a válaszáért.

Ötven fölött mi teszi azt velem, hogy észrevétlenül mindent ahhoz mérek, hogy egy nap már nem leszek többet. Tegnap még azt írtam volna, hogy „igazítok”. Az utóbbi ige használatát fölöslegesen kimódolt érzem ebben a pillanatban. Lehet, hogy holnapra ismét változik a véleményem. Mér és igazít; a fogalmazásba becsúszik egy hiba, és kész. A mondandód súlytalanná válik. Ebben az esetben nem azért, mert mindenki elmondhatná magáról, ki így vagy úgy a Föld porához tart, hogy érzéseit, gondolatait előbb vagy utóbb a halálhoz kapcsolja. Méri, igazítja. Hanem azért mert az öregségre készülődve, elhárító tudatunk tompul, és a halál is lassan mintha vágyaink kielésének egyik formájává válna.

Vajon mit piszkál ki belőlem még az idő, amiről eddig sejtésem se volt? Mit gyújt meg bennem? Hogyan élem föl maradék életemet? Lehet, hogy tartogat még a számomra egy kertet valahol a hegyvidéken. Esetleg a képzeletemben, hogy legyen még valamit elérnem, amit szeretnék. Megeshet, hogy sikerül. A szerelem kertje lesz. Ajándék. A halál kertje lesz. Az Ég halvány lenyomata. Nem tudom.

Ki tudhatná egyáltalán?

Három halottal találkoztam az életemben.

Az elsőt, egy tompa zuhanás moraja jelzi az emlékezetemben: a hajópadlóhoz ütődő test Öregapámé volt; arcát úgy fogta a halál, mintha porcelán folyt volna szét rajta. A pillanat olyan, mint egyetlen vércsepp az első, 93 lehullott, még érintetlen havon, amelyet a szemhéjam alól figyelek.

Félelmeimben mindig beleütközöm a fájdalmas képbe Öregapám kővé vált testével.

Hatéves voltam. Tragikus emlékem maradt ez; egész eddigi életemre rányomta a bélyegét. Más időszámítás kezdődött, vele, saját félbemaradt édenemé. De sosem tudtam volna rászánni magamat arra, hogy elássam a felejtés mélyére, hogy a múlttól való megszabadulás kedvében járjak, amely időről-időre ott kísért mindnyájunkat. Ha ilyen lehetséges is volna, a valóságban ez csak bajt hozna ránk.

A második halott az egyik budapesti kórház belgyógyászati osztályán – a szigorú egészségügyi előírásoknak megfelelően – lepedőbe csavarva feküdt egy régi barakk-épületben kialakított kórteremben.

A feleségem édesapja volt, szikár aggyastján.

Amikorra az épület bejáratához értünk, fél óra telhetett el halála pillanatától. Szemem még őrizte az aznapi látogatás kusza emlékét. Amíg a lépcsőházban kerülgettük a műszakváltás miatt szedelődzködő kórházi személyzetet, abban reménykedtem, hogy nem lesz más rajtunk kívül a *halottas szobában*, hogy a többi beteget kiterelték onnan, hogy a folyosók fordulóiban magasan falra szerelt televíziókat nézik; éppen híradó-időben érkeztünk; de ahogy beléptem a kórterembe, szemérmesen és szégyenlősen, szinte titkolózva és hangtalanul, száraz zokogás bugyogott föl körülöttünk a súlyosan leereszkedő esti csöndben. Mintha a takarók alá lapulva önmagukba rejtőztek volna körülöttem. Valami meg-megrebbent a levegőben, de ez, utólag tudom, érzékcsalódás lehetett a részemről; szorongásom következménye, az elmúlás suhanó árnyéka.

Odahajoltam a végső archoz. A tünékeny fényben, mely inkább volt sárgás, mint fehér, és a kórházi park fáinak tört árnyékát vetette ránk, láthattam, hogy vonásait a sors megkímélte a fájdalomtól. A halott tekintetén fájdalomnak, vagy védekezésnek nyoma sem volt. A halál számára ez a hatalmas kor már nem alkalmas idő arra, hogy megfélemlítsen bárkit is. És ezzel a halál sem él vissza, gondoltam.

A harmadik halál a Dalmatánkké volt.

Őt láttam meghalni.

94 Az élet bizonytalan körvonalait a végső pillanat körülrajzolja. A meghalásé. A halál helyett nem jön más. A megrendülés héja alatt a továbbélőnek a reménytelenség marad. A szomorúság. A másik mozdulatlan görcsben alszik, amíg az idő tart. És ő is szomorú, mondja Weöres Sándor.

Oldalra kell pillantanom: az ablakpárkány fölött elúszik a tekintetem, csorog a víz az esőcsatornán, lüktet a halántékom, verdesi a szemközti elhanyagolt tűzfalat a díófa súlyos ága. Balról a déli vasút vágányai felől – még a Mészáros utca házsora sem jelent akadályt – betódul a hűvös levegő, a csuromvizes fák alatt pedig ott vesztegel koszos felhőgomolyokkal az Égbolt: „Odakünn az eső megered s kopog, mint majd ítéletnapján a dobok s mindent valami nagy magába zár szennyesen és puhán a sár, a sár”. Az ürességbe hajló, alig pislákoló délutánon Babits-kötetet lapozgatok a Krisztinavárosban, a Naphegy alatt. Másfél évtized óta az első Dalmatánk nélküli késő ős; szobám kelleetlen zúg, gubbasztok a sűrke lepedékben ülő kert fölött.

Nemrég jöttem meg, az Árpád-hídon buszoztam keresztül: furcsa érzés volt a víz fölött, az alacsonyan szálló felhők között ezen az undok napon az élet. Az eget mintha tonnányi rongycsomóból bálázták volna föl; csöpögött a híd vasszerkezetére az eső, október elejéhez képest a levegő egészen hideg volt. Amikor megérkeztem, a lépcsőházban a huzat bevágta a régimódi üvegajtót; féltem, hogy kiesnek az ablakszemek, szétesik a keret, és pótolhatatlan veszteséget okozok; ez a belső ajtó finoman bontja meg az utcai kapu és lépcsőház közötti teret; építészeti arányosságával máskor mindig megragad, most dörejszerű hangja a kellemetlen félhományban ijedtséggel töltött el.

Mielőtt átszeltük volna a folyót, a víz fölött az Északon az elkeskenyedő látóhatárt lestem izgatottam, és ügyetlenül. A pismányi sírt kémleltem, ahogy minden busz-úton a hídakon.

„Apa, hová tűnt innen az a nagy kutya?” Belehasít a ritkás téli vasárnap délutánba a vékony gyerekhang. Visszafojtom a lélegzetemet. A sírnál állok, a megszikkadt föld még tavalyi lábnyomaimat őrzi, olyan mint a szőnyegen szétterülő sáros cipőtalp. A tuják zöldje eltakar, a kíváncsi szemek nem látnak meg. Óvatosan lesek ki az utcára, a drótfonatú kerítés ereszkedő végénél kék anorákcsik mozog; lassan eltűnik a szemem előtt, de a kérdés ott kattog még hazafelé is a fülemben, araszolgatva kátyuk között a huzatos országúton.

Ezerhatszázkilencvenkét napja üldözöm árnyaimat. Ezerhatszázkilencvenkét síron túli nap és éjszaka izgatottsága tölt el – ez más érzés, magamra húzott ismeretlen árnyakkal. Miféle be nem vallott lelkiismeretfurdalás vonszol tovább, éjszakától éjszakáig? A láthatatlan út végére? Türelmetlenül várom az elfeketülő estet, amikor üres, hideg, és mozdulatlan az 95 Égbolt szuroksötétje, csak a szívem kalapál. Az első reggeli fényben ép eszem maradékával mégis — talán a kelleténél is jobban — hajlok a józanságra: amikor szemem befogja a nyirkos kert horizontját – a gözölgő kávé fölött – pillantásom a menekülést jelentő part hirtelen előbukkanó szirtjeit megpillantó hajótöröttté, aki járatos lett a sors viszontagságaiban.

Valahol olvasom, hogy a halál órája éleslátást kölcsönöz a távozónak. Ez szíven üt. A távozónak. Vajon mit jelent, hogy valaki tudja, néhány nap múlva leeresztik a sírgödörbe?

Egy régről ottfelejtett, napsárgította újságkivágásra lettem figyelmes a Mészáros utca egyik kirakatánál a krisztinavárosi templommal átellenes oldalon, ahonnan már láthatóvá válik az alagút nyílása. Az évszak sötét és kellemetlen felében jártunk, a hideg légáramlatok szúrosan készülődtek felénk, a tél szaga rátelepedett az utcákra, alúlról fölfázik az ember, ha vékonytalpú lábbeliben indul el hazulról. Azon kaptam magam, hogy óvatosságból még kikerülöm a celofánosodó pocsolókat, néhol a szegélyükön egyensúlyozok, hogy bele ne lépjen ő. Megállapítom, hogy a dalmatalábnak hideg, szikár és kemény a föld, Kutyanak nem tetszene: nem szívesen időzött kint a vegacilinízü, elmaszatosodott, akvárium-i időben.

Amikor az utca hajlatából fölsejlik az alagút, még néhány lépésem van a kirakatig. A megbarnult újságkivágáson kép látható, hosszan megbámulom: egy középkorú férfi szálkásszűrő tacskoval szemez. A férfiarc profilból valószínűtlenül keskeny, hizelgő és mulatságos, a kutya arcéle is keskeny és vidám.

Egymáshoz nyomják orraikat, hogy tekintetük egymásba érjen.

Esterházy Marcell: v.n.p. v3.0 (2008), fotó, 75 x 50 cm

